

БЪЛГАРСКИЯТ ПРОЕКТ ЗА ЗАБАВАЧНИЦА (1874) (В опит за актуален коментар на познавателните възможности)

Доц. д-р Блага Джорова,
Галя Стефанова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Поводът за изследването е 150-ата годишнина на уникалната българска забавачница, а целта е актуализиране идеите на Драган Цанков за предучилищно възпитание и образование в светлината на съвременната предучилищна теория и практика. Представен е системният подход на българския педагог за обществено предучилищно възпитание, като са коментирани проектираните от него образователни „изкушения“ за образование на „малките човечета“. В този контекст научният интерес на авторите е провокиран от значимостта и актуалността на идеите на Първата българска забавачница, по чийто модел са отгледани поколения български деца. Резултатите от научния анализ върху организацията и съдържанието на Забавачницата на Драган Цанков са предпоставка за „облагородяване“ на съвременната предучилищна педагогика по посока към благополучието и актуалното развитие на всяко българско дете.

Ключови думи: Драган Цанков; забавачница; Устав и Правилник; познавателно развитие; познавателни възможности; методически похвати

Още в 1874 г., като учителствах в Македония, гр. Велес, по примера на „Забавачницата“ направих опит с учене на 20 деца от 4 – 5-годишна възраст, за което макар да няхах искуството време за занимания, ни угодно място, нито нужните Фрьобелови дарове (играла) и пак децата дадоха примерен изпит, с когото учудиха зрителите и ги направиха да казват: Чудно даровити деца, трябва да са избрани измежду хиляди най-мъдрите – когато в действителност те бяха събрани по пътя без разлика.

Никола Ат. Живков

Преди 150 години¹, през 1874 г., е осъществен първият опит за обществено предучилищно възпитание на българските деца: теоретично – от Драган Цанков (1874) и експериментално – от Никола Живков (1887). Българският проект е заимстван от европейската педагогика в епохата на Просвещението, като е побългарен (в положителния смисъл) с оригинални национални елементи.

Историята на предучилищното образование в България е проучвана разностранно от водещите педагози и историци у нас, които с голямо внимание коментират както постиженията на следосвобожденските „строители“ на националното детско училище, така и идеите и експериментите на реформаторите при организирането на българската детска градина². Затова идейният генезис и прагматичното начало на родното предучилищно възпитание са анализирани по-скромно – предимно от Н. Чакъров, В. Начева-Петкова, Обр. Обрешков, Елка Петрова, Й. Колев, В. Атанасова, Ив. Гунев и др., които оценъчно признават приносите и ролята на първите радатели за уникалната самобитна забавачница.

Вниманието на съвременната история на педагогиката все повече се насочва към причините за появата на отделни образователни явления, което позволява да се разширяват възможностите за проследяване и анализиране на закономерностите в системността и приемствеността на развитието им в общата цялостност. За основа на разсъжденията се приемат решенията на първите български новатори относно т.нар. предучилищно образование. Интригуващо е каква „магия“ има в теоретичния проект на Драган Цанков, с която учителят Никола Живков така успешно насърчава познавателния интерес на малките деца, че те, „събрани по пътя без разлика“, след твърде краткото си обучение се оказват „чудно даровити“ и сякаш „избрани изпомежду хиляди най-мъдрите“. *В този смисъл познавателните възможности на първата българска забавачница, като организация и съдържание, и тяхното преоткриване в пространството на съвременната предучилищна теория и практика са предмет на настоящото теоретично проучване.*

Съответно водещата задача на изследването предполага разкриване познавателните възможности на първата българска забавачница в контекста на идеите на Драган Цанков и конкретно на предложените от него инструменти за стимулиране и управление на познавателната активност на предучилищното дете. Допустимо е в основата на „ръководството на детинската мъдрост“ да е актуализирането на персонална активност от „малко човече“ (израз на Н. Живков) откъм неговата социално-познавателна позиция.

В класическите педагогически теории най-често се акцентира върху понятието „сетива“ – познавателната активност на детето „стартира“ с активното и целенасочено развитие на всичките му сетива: в/чрез опита му с обектите и явленията от природния и социалния свят се стимулират процесите на опознаване и взаимодействие с цел конкретна прагматична полза за детето. Познавателната активност се разбира най-вече като сетивно определяване или преобразуване на околната среда в познание на детето вътре в себе си (от вън навътре), след което е абстрахирането на знанието (от вътре навън) в целево действие за собствена полза и за общуване/сътрудничество с другия.

Какви са конкретните идеи на Драган Цанков за предучилищно възпитание и познавателните възможности на организацията и съдържанието на неговата забавачница? Може да се приеме като идея, че Драган Цанков³ разработва своя Проект за забавачница с намерението, забавлявайки детето със самото себе си сред другите в организирана среда, да го ръководи интерактивно в процесите на неговото автономно биологично развитие и социално съзряване. Основанието за подобно твърдение относно проекта на Цанков е поставянето на детето с неговата субективна позиция (и роля) в центъра на образователните взаимодействия и превръщането му в активен субект за опознаването на околния свят.

През 1874 г. Драган Цанков публикува в няколко поредни книжки на списание „Читалище“ серия от статии, в които представя своите схващания за *Устав* и *Правилник на забавачницата* и огласява авторската си система за предучилищно възпитание на 2–7-годишни деца. Тази негова педагогическа разработка основателно се оценява „като реалистичен и оптимален модел за обществено предучилищно възпитание, с който не само се очертава национален теоретичен базис, а и се прогнозира перспективите на детската градина като образователна степен“ (Kolev 1999, p. 47).

Българският мислител на предучилищното възпитание определя две основни *функции* на забавачницата: социална и образователна. Същността на социално-педагогическата дейност в това базово звено на системата за народна просвета следва да е функционирането и организирането на подготовката на малкото дете – както за живота с възрастните хора въкъщи и сред обществото, така и за живота в училището: самичко и заедно с другите ученици. Водещите *мотиви* на Цанков за тази класическа по своя дух постановка главно са в следните три негови съображения⁴:

– придобитите от децата през първите години „нрави и обичаи, вдъхновения оказват влияние върху целия им живот“, затова е наложително отрано да се развиват усещането и познанието за другия в общото им сътрудничество (Tsankov 1874);

– националната образователна система се нуждае от „здрава основа, която не може да бъде друга, освен да образуваме челядта си от най-нежната ѝ възраст, сиреч от две години нагоре“, затова забавачницата следва да е задължителен елемент в структурата на училищната мрежа, нейна „предходна степен на систематизираното обучение в началните класове“ (Tsankov 1874);

– желанието на детето да тръгне на училище, трябва да е „движещата сила“ за неговия познавателен интерес, затова в програмата на забавачницата са планирани и съответните подготвящи учебни дейности (Tsankov 1874).

Приносно звучи разбирането на Драган Цанков за *целта* и *задачите* на предучилищното възпитание, тъй като той очаква в забавачницата да се работи хармонично по отделните му елементи, за да се постигне общата цел – пълноценното индивидуално развитие на детските заложби и способности за познание и действие.

Това разбиране на Драган Цанков относно мисията на предучилищното образование днес е вписано в Закона за предучилищното и училищното образование⁵ (2016), а именно: да „осигурява физическото, познавателното, езиковото, духовно-нравственото, социалното, емоционалното и творческото развитие на децата, отчитайки значението на играта в процеса на педагогическото взаимодействие“. По класическия педагогически модел Цанков конкретизира и адекватните за неговото историческо време възпитателни и учебни задачи: „заякчаване на тялото, развитие на разума, морално и религиозно израстване (да се вмъкнат в душата им нравствени и религиозни мисли, управление на волята), овладяване на трудови умения и навици, развитие на художествените способности“ (Tsankov 1874). Съответно в програмното съдържание на обучението в забавачницата са включени многостранни дейности:

- здравословно култивиране чрез разнообразни физически упражнения;
- овладяване на знания за околния свят;
- усвояване на нравствени норми за живота заедно;
- изучаване на „елементарни основи на религията и религиозното пеене“;
- работа с „ръкоделия за усъвършенстване фините движения на китката и пръстите на ръката“;
- подготовка за ученето в първо отделение на началното училище.

Основното изискване на българския теоретик е за педагогическото единство от всички компоненти на възпитанието, и особено на връзката помежду им, като водещо сред тях следва да е нравственото израстване на детската личност с „твърдост на ума и сърцето“ (Tsankov 1874).

Според Драган Цанков принципът за уважение и доверие към детето трябва да е ръководното убеждение при стратегическите подходи за възпитание в забавачницата и от такъв аспект той „препоръчва на всички от персонала да се отнасят с него с майчинска любов, ласкаво и с безкрайно търпение“, т.е. хуманно, и забранява всякакви физически наказания. Именно хуманното, ценностно и уважително отношение към детето са в основата на новото възпитание (Terziyska 2023). Българският педагог избира и адекватни класически методи за обучение: по необходимост обучението следва да е структурирано като „постоянно средство за възпитание“, затова начините на учебна работа приоритетно да целят активизирането на наблюдателността и речта – „изходните способности за разумно и спокойно съществуване на човека“ (по Й. Песталоци). Закономерно Драган Цанков акцентира на:

- *личен пример* на учителката, на родителите и на по-големите деца въкъщи и на улицата: това трябва да е водещият индиректен метод за възпитание в забавачницата. Детската учителка е длъжна да бъде „образец на всички добродетели, защото децата са много придилични към нея и постоянно ѝ подражават“ – тя е първообразът на „другия“ извън семейството; тя е и символът на знанието, който насърчава и ориентира познавателния интерес на малките ученици;

– „сетивен метод“ е избраният основен начин на обучение в предучилищна възраст. Прякото наблюдение провокира едновременно различни сетивата и в динамично-комплексна ситуация индиректно стимулира познавателния интерес на 2 – 7-годишното дете към усвояване на обобщено абстрактно понятие за „нещата“ от живота;

– „музей за уроците по нещата“ към забавачницата е същински научен модел на индиректна стратегия за активиране на детската любознателност и стимулиране на научно познание у малките деца. Детските учителки са длъжни лично да създават „нещата по уроците“, да ги съхраняват и допълват за обучението през следващата учебна година (Tsankov 1874).

Драган Цанков оригинално систематизира *условията и средствата* за цялостната организация на забавачницата, за да бъде същинският „изходен (базисен) компонент в системата на народното образование“ (Kolev 1999, p. 44). ***В неговия идеен проект се предлагат редица класически решения, които и днес звучат доста актуално.***

1. *Диференциране* на образователните задачи за забавачницата и началните класове на училището – в Устава и Правилника авторът често подчертава, че забавачницата е „училище за възпитание, а не за наука“: играта и развлечението най-силно „разпалват“ познавателните способности на детето, на заложените у него за опознаване и приспособяване към околния свят. Затова Цанков предлага общественото предучилищно заведение да се нарича с неповторимото „забавачница“ – от забава, забавлявам (Obreshkov 1982, p. 95; Petrova 1982; Kolev 1999, p. 44). Тук е нужно да се коментира, че макар да носи името „детска градина“, и днес обществената предучилищна институция има функцията да забавлява децата, като едновременно с това да им дава полезни знания за околния свят, да им помага да се ориентират в отношенията между хората, да развиват познавателните си способности (Koleva, Dzhorova, Zhecheva 2021). Акцентът на съвременното обаче съвместява „наука и възпитание“ – важно е научното знание да „произвежда“ възпитателен процес с отражение върху личностните качества на всяко дете.

2. *Приемственост* между забавачницата и училището – и в програмното съдържание, и в методиките на преподаване: нали приемствеността е закономерност при натрупването на научно познание. Др. Цанков подчертава изискването си водещи при възпитанието на деца от предучилищна възраст да са ***особеностите в методическите похвати***, като се мотивира със спецификата на етапите в тяхното разностранно възрастово развитие – физическо, умствено и социално (Kolev 1999, p. 45; Chakarov 1961). Според него учителят, с неговите методически похвати, е обединяващият фактор – той най-добре познава възможностите на децата и отчита особеностите в тяхното развитие. В съвременен аспект М. Колева (Koleva 2013) коментира, че „в ситуацията на преход от детска градина към училище приемствеността е необходимото условие за осигурява-

не на социален и познавателен комфорт на детето и оптимална възпитателна среда“. Според авторката „несигурната образователна среда, рязката смяна на изисквания и правила, на отношения към детето и новият тип самостоятелност в начална училищна възраст – всичко това генерира проблеми и влияе негативно върху позиционирането на детето в класната стая“ (Koleva 2013). В същия контекст П. Николов (Nikolov 1998) отчита, че самооценката на малкия ученик е „нестабилна“ и затова са необходими „особени грижи“, защото ниската самооценка „влияе неблагоприятно върху мотивите за самовъзпитание, както и върху мотивацията на дейността“. Видно е, че „приемствеността провокира предизвикателства“⁶, преодоляването на които е във възможностите на детския учител – той организира, ръководи и използва различни методически похвати, за да приобщи децата към познавателната дейност. Оценъчно може да се приеме, че като акцентира върху „особеностите в методическите похвати“, Др. Цанков всъщност насочва вниманието на педагозите към набора от конкретни, индивидуализирани подходи към всяко дете, така че да се постигнат очакваните познавателни и възпитателни резултати. Образователното явление „приемственост“ между детската градина и началното училище трябва да регулира тези процеси в полза на общото детско развитие.

3. Динамичен *социален климат* за съвместен живот, организиран като индиректна стратегия за стимулиране познавателната активност на децата и опознаване начина на живот в обкръжението. Според Др. Цанков:

- детски учителки трябва „да са само жени-майки“, защото те най-добре могат да разбират детето в неговите желания и пориви; да отгатват и удовлетворяват социалното му любопитство и познавателен интерес;

- общите дейности заедно в занималнята възпитават социалните сетива на детето и го учат как да живее с другия;

- в средата от връстници детето „най-добре се подготвя за новите условия на живот и обучение в началните класове“, целенасочено развива познавателните си способности.

Разбирането на Др. Цанков за *социалния климат* в детската градина и детската група е актуално и от аспект на съвременната образователна среда. Именно позитивният социален климат в детската група е едно от условията за успешни педагогически взаимодействия между децата и детския учител, за резултатни дейности както за всяко дете, като индивидуалност, така и за групата, като цяло. В същия контекст е и един от принципите на Ж. Делор⁷ – „**да се научим да живеем заедно**, развивайки разбирането за другите и за техните истории, традиции и духовни ценности“. Позитивният социален климат в детската група влияе и върху социалния статус на всяко конкретно дете, и върху неговото отношение към другите и към себе си.

4. *Материалната среда* на забавачницата трябва да е организирана като средство за посредничество при насочването на научния интерес на децата и

възпитанието на тяхното свободно познание за сетивния свят. Съответно в проекта си Драган Цанков конкретизира и същественият ѝ детайли, от които следва да се подчертаят следните:

- сградата „да е специално построена“ и да е близо до училище;
- в сградата „да има занималня, трапезария, умивалник“;
- „занималнята да е на един етаж, с дъсчен под, с прозорци на двете срещу-положни стени и на всяко дете да е осигурен минимум по 2 кв. м въздух“;
- до сградата „да има навес, където децата да се хранят и играят“;
- „да има широк двор за игра и разходки, за наблюдения и др. учебни и развлекателни дейности“.

Видимо, съвременната детска градина има съвсем друга визия, тя предлага на децата среда за активни занимания, за битови дейности, за самостоятелно учене и игри. Всъщност Др. Цанков извежда базовите изисквания към материалната среда с качеството на „стандарти“ за нейната организация и съдържание. Важно е обаче на всеки етап от детското развитие и усъвършенстването на институцията „детска градина“ да се актуализират тези стандарти в съответствие с пораздащите се нови детски потребности – познавателни и социални.

5. *Управлението* на забавачницата Драган Цанков решава в традициите на общоприетата по това време практика за местно самоуправление на учебното дело (Obreshkov 1982, pp. 96 – 97). С устава и правилника документално се постановява, че „откриването, издръжката и организацията на забавачниците трябва да са задължение на общините, на частни лица и благотворителни дружества“. Директорката еднолично ръководи всички дейности на персонала (възпитателно-образователни, административни и стопански), но е под контрола на общинските власти и на председателката на благотворителното дружество. Децата се обучават безплатно, с гарантирано медицинско обслужване и редовни седмични прегледи.

Заклучение

Историко-педагогическият коментар за научната компетентност на Драган Цанков относно неговия Проект за българска забавачница доказва значимостта на идеите му за стимулиране на детското развитие, възпитание и образование. Замисълът за функционирането на цялостната система на Забавачницата като стимулатор за опознаване на околния свят от детето е особено актуален, тъй като е фокусиран именно върху актуализирането на персоналната активност откъм неговата гледна социално-познавателна позиция.

Синтезирано, проблематиката на предучилищното образование и възпитание има своята историческа основа – Др. Цанков очертава насоките, съответстващи на неговото историческо време. Днес обаче за детето на XXI век отново са актуални проблемите, свързани с целеобразуването на познавателната му активност, с възможностите за актуализиране на персоналната активност на „мал-

ко човече“, с ползваните от детския учител индивидуализирани методически похвати за влияние върху детското развитие, възпитание и социализация.

БЕЛЕЖКИ

1. Посвещава се на 150 години българска забавачница (1874).
2. В историята на българското образование се приема, че първоначалното развитие на наша теория и практика за обществено предучилищно възпитание е предимно под немско и руско влияние: методическата система на Фридрих Фрьобел; педагогическата система на Йохан Хербарт в нейните модификации; идеите на К. Д. Ушински и експериментите на неговите последователи Е. Н. Водовозова и А. С. Симонович (Чакъров & Начева-Петкова 1961); (Петрова 1982); (Колев 1999).
3. **ДРАГАН КИРИАКОВ ЦАНКОВ** (1828 – 1911) е от Свищов. Образованието си получава в родния град, в Русия и в Австрия. Работи като учител по български и френски език – във френското училище в Цариград и в Русенското българско училище. Участва в борбата за църковна независимост. По време на Априлското въстание е в Европа с дипломатическа мисия да разяснява целите и проблемите на националноосвободителните борби на българите. След Освобождението (1878 г.) Драган Цанков е виден политик (лидер на Либералната партия), министър-председател и министър. Социално-педагогическите възгледи на Драган Цанков са просвещенски, формирани главно под немско и френско влияние. Той споделя философските идеи на Й. Фихте, а от класиците педагози приема схващанията на Й. Песталоци, Фр. Фрьобел и Х. Спенсър.
4. Всички цитати от статиите на Драган Цанков са по учебника на Й. Колев: Педагогическа история. Предучилищното възпитание в България. 1999. В. Глава втора: Възникване на българско обществено предучилищно възпитание, стр. 41 – 57.
5. **ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ**. В сила от 1.08.2016 г. – <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509> [Достъпно 2024-20-01].
6. **100 ГОДИНИ ПРЕДУЧИЛИЩНО ВЪЗПИТАНИЕ В БЪЛГАРИЯ**. 1984. Сборник. София, с. 37 и с. 100 – 104.
7. ДЕЛОР, Ж. и др., 1996. Образованието – скритото съкровище. Доклад на международната конференция по образованието за XXI век пред ЮНЕСКО.
8. DZHOROVA, B., 2021. Challenge of “continuity” between educational situations in preschool and primary school age. Сборник статей: XIII Международная научно-практическая конференция „Шамовские педагогические чтения научной школы управления образовательными системами“, часть 1, Москва.

ЛИТЕРАТУРА

- ЖИВКОВ, Н., 1887. *Детинска мъдрост. Ръководство за възпитание и обучение на деца от люлката до 3 години в дома и от 3 до 7 години в училищата*. Варна: Печатница на Хр. Н. Войников.
- КОЛЕВ, Й., 1999. *Педагогическа история. Предучилищното възпитание в България*. Благоевград: Неофит Рилски.
- КОЛЕВА, М.; ДЖОРОВА, Б. & ЖЕЧЕВА, Е., 2021. Задължителността на предучилищното образование – климат на доверие и свобода. *Педагогика*, Т. 93, № 3, с. 307 – 320.
- КОЛЕВА, М., 2013. *Явлението „приемственост“ в неговия социален контекст: визия в прехода от предучилищна към начално училищна възраст*. Благоевград: Неофит Рилски.
- НИКОЛОВ, П., 1998. *Мотивация на учебната дейност*. Благоевград: Неофит Рилски.
- ОБРЕШКОВ, О., 1982. *Предучилищно възпитание. История на образованието и педагогическата мисъл в България*. София: Народна просвета.
- ПЕТРОВА, Е., 1982. Прогресивни тенденции в столетното развитие на общественото предучилищно възпитание в България. *Предучилищно възпитание*, № 12.
- ТЕРЗИЙСКА, М., 2023. Концепция за детето и детството в новата педагогика. *Педагогика*, Т. 95, № 1, стр. 20 – 32.
- ЦАНКОВ, Д., 1874. *Забавачница или училище за деца на възраст от две до седем години. Читалище*. Цариград.
- ЧАКЪРОВ, Н. & НАЧЕВА-ПЕТКОВА, В., 1961. *История на предучилищното възпитание*. София: Димитър Благоев.

REFERENCES

- CHAKAROV, N. & NACHEVA-PETKOVA, V., 1961. *Istoria na preduchilishtното vazpitanie*. Sofia: Dimitar Blagoev [in Bulgarian].
- KOLEV, Y., 1999. *Pedagogicheska istoria. Preduchilishtното vazpitanie v Bulgaria*. Blagoevgrad: Neofit Rilski [in Bulgarian].
- KOLEVA, M.; DZHOROVA, B. & ZHECHEVA, E., 2021. Zadalzhitelnostta na preduchilishtното obrazovanie – klimat na doverie i svoboda. *Pedagogika-Pedagogy*, vol. 93, no. 3, pp. 307 – 320 [in Bulgarian].
- KOLEVA, M., 2013. *Yavlenieto “priemstvenost” v negoviyat sotsialen kontekst: vizia v prehoda ot preduchilishtna kam nachalno uchilishtna vazrast*. Blagoevgrad: Neofit Rilski [in Bulgarian].
- NIKOLOV, P., 1998. *Motivatsia na uchebnata deynost*. Blagoevgrad: Neofit Rilski [in Bulgarian].

- OBRESHKOV, O., 1982. *Preduchilishtno vazpitanie. Istoria na obrazovaniето i pedagogicheskata misal v Bulgaria*. Sofia: Narodna prosveta [in Bulgarian].
- PETROVA, E., 1982. Progresivni tendentsii v stoletното razvitie na obshtestvenoto preduchilishtno vazpitanie v Bulgaria. *Preduchilishtno vazpitanie*, no. 12 [in Bulgarian].
- TERZIYSKA, M., 2023. Kontseptsia za deteto i detstvoto v novata pedagogika. *Pedagogika*, vol. 95, no. 1, pp. 20 – 32 [in Bulgarian].
- TSANKOV, D., 1874. Zabavachnitsa ili uchilishte za detsa na vazrast ot dve do sedem godini. *Chitalishte*. Tsarigrad [in Bulgarian].
- ZHIVKOV, N., 1887. *Detinska madrost. Rakovodstvo za vazpitanie i obuchenie na detsa ot lyulkata do 3 godini v doma i ot 3 do 7 godini v uchilishtata*. Varna: Pechatnitsa na Hr. N. Voynikov [in Bulgarian].

THE BULGARIAN PROJECT FOR A KINDERGARTEN (1874) (An Attempt at a Contemporary Commentary on Cognitive Abilities)

Abstract. The article was written for the 150th anniversary of the unique Bulgarian kindergarten, and the aim is to update Dragan Tsankov's ideas on pre-school education in the light of contemporary pre-school theory and practice. The systematic approach of the Bulgarian pedagogue to public pre-school education is presented, commenting on the pedagogical “temptations” designed for the education of “little humans”. In this context, the scientific interest of the authors is piqued by the importance and relevance of the ideas of the First Bulgarian Kindergarten, according to which generations of Bulgarian children have been educated. The results of the scientific analysis of the organisation and content of Dragan Tsankov's kindergarten are a prerequisite for the “enrichment” of modern preschool pedagogy for the well-being and real development of every Bulgarian child.

Keywords: Dragan Tsankov; kindergarten; nursery; statutes and regulations; cognitive development; cognitive opportunities; methodological techniques

✉ **Dr. Blaga Dzhorova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-8028-8336

Researcher ID: F-7278-2014

✉ **Galya Stefanova, PhD student**

Department of Pre-School and Primary School Pedagogy

Faculty of Pedagogy

South-West University “Neofit Rilski”

Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: blagadzhorova@swu.bg

E-mail: galliia82@abv.bg